

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

У статті розкрито процес розвитку професійного потенціалу викладача в освітньому просторі вищого педагогічного навчального закладу I-II рівнів акредитації.

The article is devoted to the process of development of teacher's professional potential in the educational sphere at higher educational establishments of the 1st-2nd accreditational levels.

Технологічний тип культури, технократичне мислення, що на перших етапах сприяли суспільному прогресу, сьогодні вступають у протиріччя з гуманістичними законами розвитку людства. У структурі особистості починають панувати егоїзм, прагматизм, духовне зубожіння і вседозволеність, спостерігається падіння престижу освіченості та загального стану грамотності. Ці та інші чинники вимагають активного пошуку шляхів реформування освіти, моделей педагогічних технологій, орієнтованих на інтереси й розвиток особистості, переосмислення існуючих стереотипів. Йдеться про створення нової освітньої парадигми. Зміни, що відбуваються в галузі завдань освіти і які співвідносяться, зокрема, із необхідністю входження людини в соціальний світ, її продуктивної адаптації в соціумі, викликає потребу забезпечення більш повного особистісного та соціального інтегрованого її результату. На відміну від існуючих довгі роки “ЗУН” в якості загального визначення інтегрального соціально-особистісного поведінкового феномену результату освіти в сукупності мотиваційно-ціннісних і когнітивних складників виступає поняття “компетентність”. Повною мірою це стосується і вищої педагогічної школи як одного з ключових провідників соціально-освітньої політики держави.

Проблема професійної компетенції знайшла достатнє висвітлення в сучасній психолого-педагогічній літературі (І.Зимня [2], І.Єрмаков [3], С.Клепко [4], Дж. Равен [7], О.Овчарук [8], А.Хуторський [9] та ін.). Поняття компетентність трактується по-різному, але воно, як правило, тісно переплітається з поняттями професіоналізму та професійної майстерності як особистісної характеристики людини. Так, Н.Кузьміна розглядає професіоналізм в якості показника суб'єкта діяльності, представника професії, що визначається мірою володіння ним сучасними засобами розв'язання професійних завдань, продуктивними способами її здійснення. Аналізуючи педагогічну діяльність вона виділяє п'ять її функціональних елементів: гностичний, проектувальний, конструктивний, організаторський, комунікативний [5].

З точки зору І.Зимньої, дійсний професіоналізм пронизаний моральним змістом – розумінням обов'язку, почуття відповідальності, усвідомленням високого соціального призначення у нашому випадку педагогічної діяльності [2], а педагогічна майстерність – це вищий прояв педагогічної компетентності.

У свою чергу І.Зязюн під педагогічною майстерністю розуміє комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [6: 30], яка включає гуманістичну спрямованість, професійну компетентність, педагогічні здібності та педагогічну техніку. Таким чином, професійна майстерність нами розглядається, передусім, як результат оволодіння викладачем системою психологічних і педагогічних знань, умінь та навичок, а також раціонального використання особистісного потенціалу, індивідуальних особливостей творчої самореалізації у професійній діяльності, що забезпечує її високий кінцевий результат.

Проблема педагогічної майстерності викладачів особливо актуальною є для педагогічних навчальних закладів I-II рівнів акредитації, що переважно трансформувались із середніх спеціальних закладів і характеризуються недосить високим рівнем кадрового

потенціалу. Тому обґрунтування шляхів розвитку професійного потенціалу означеної категорії фахівців у сучасних умовах є однією з актуальних педагогічних проблем.

Мета статті полягає у визначенні педагогічних умов зростання фахової майстерності викладача педагогічного вищого навчального закладу I-II рівнів акредитації.

Як відомо, на відміну від учителя школи, викладачі вищих навчальних закладів не проходять спеціальної педагогічної підготовки, що не сприяє процесу зростання їхньої фахової майстерності. При цьому професійна усталеність у педагогічній діяльності не є природженою. Вона формується поступово і рівень її можна змінити за допомогою свідомої, цілеспрямованої роботи, яка враховує індивідуальні особливості, педагогічні здібності, рівень підготовки, мотиваційну спрямованість на виконання своїх професійних обов'язків тощо.

На сучасному етапі розвитку вищої педагогічної школи підвищення професійної майстерності викладача здійснюється через індивідуальні (консультації, стажування, наставництво, самоосвіта) і колективні форми роботи (конференції, відкриті лекції, педагогічні читання, наради, методичні об'єднання, виставки, екскурсії, лекторії тощо). Використання різновидів методів і організаційних форм роботи з кадрами створює умови для зростання професійної діяльності викладача, справляє всебічний й неперервний вплив на підвищення його кваліфікації та компетентності. Це, зокрема, нетрадиційні форми проведення засідань методичних фахових комісій на основі постійної активної взаємодії педагогів. Запровадження інтерактивних форм передбачає моделювання навчальних ситуацій, проведення ділових ігор, тренінгів, бліц-турнірів, що ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, засобів самоконтролю, самоствердження, створення атмосфери співробітництва, взаємодії, викликає бажання знаходити нові підходи до організації навчально-виховного процесу.

Основними напрямками такої діяльності є:

- удосконалення змісту науково-методичної роботи, забезпечення її національної спрямованості;
- поглиблення теоретичної підготовки з педагогіки, психології, соціології, етики, естетики, а також знань з предмета та методики його викладання;
- збагачення знань з надбаннями української етнопедагогіки, науки та культури;
- поглиблене вивчення та практична реалізація сучасних освітніх програм і підручників вищої школи, усвідомлення особливостей і вимог розвитку вищої школи з позицій входження України в європейський освітній простір;
- вивчення, узагальнення й упровадження в практику освіти сучасних інноваційних технологій і передового педагогічного досвіду.

Водночас, як засвідчують дані нашого дослідження, використання тільки масових форм підвищення професійної майстерності викладача не дають бажаного ефекту. Зростання фахового рівня можливе лише за умови бажання викладача до самоосвіти, до самовдосконалення. Педагог, який зорієнтований на підвищення рівня професійної компетентності, як правило, всебічно удосконалює свою діяльність і насамперед професійну самостійність (потреба у розвитку, мотивація, спрямованість, самоосвіта, рефлексія, вольові якості тощо), яка розглядається як складова фахової підготовки педагога. Під самоосвітою слід розуміти специфічний вид діяльності, в ході якого задовольняються власні пізнавальні потреби або вдосконалюються здібності, якості та властивості, підвищується професійна компетентність.

Ефективна організація самовдосконалення передбачає розробку чіткої програми, необхідною умовою реалізації якої є усвідомлення викладачем самої структури професійної компетентності. Це – мотиваційний, емоційно-вольовий, особистісний і професійний компоненти, які трансформуються у відповідні прогностичні особистісні завдання. Так, формування мотивації на досягнення успіху спрямовує викладача на одержання позитивних результатів, орієнтує на подолання перешкод, додає впевненості у своїх діях. Викладач характеризується рішучістю, готовністю брати відповідальність, адекватною самооцінкою,

упевненістю в собі. Крім того, задоволення професійною діяльністю стає вихідним моментом удосконалення своєї професійної майстерності. Звичайно, задоволеність діяльністю є інтегративним показником, що залежить також від економічних факторів, коли невисока заробітна плата, незадовільні побутові умови тощо, можуть породжувати плінність кадрів. Особливо це стосується молодих викладачів.

Чималою мірою задоволеність професією викладача залежить і від здоров'я людини, що може викликати почуття пригніченості, невпевненості в собі.

Відомо, що педагогічна діяльність характеризується значною нервовою напругою, а нерідко переважанням негативних емоцій, перезбудженням, виснаженням нервової системи. Тому важливо для успішної професійної діяльності створювати позитивні емоції, регулювати емоційні стани, вміти свідомо регулювати збудження та гальмування, керувати емоційними процесами. Стабільність емоційної сфери є важливою умовою збереження професійної усталеності, зокрема фізичної працездатності фахівця. Це вимагає формування таких якостей, як організованість, стриманість, самовладання, цілеспрямованість тощо. Механізм свідомого управління своїми думками, почуттями супроводжується певними вольовими зусиллями. Отже, наявність волі забезпечує подолання труднощів, що виникають у педагогічній діяльності, у процесі розв'язання навчально-виховних проблем.

Важливу роль у роботі викладача відіграє його ідейна спрямованість, світоглядні орієнтири, наявність високих моральних якостей, громадянська активність, здатність до рефлексії. Зокрема, остання забезпечує вміння аналізувати власну наукову діяльність, забезпечує методологічне та теоретичне осмислення педагогічної науки та практики, сприяє критичному осмисленню та творчому застосуванню певних концепцій, форм і методів пізнання. Її розвиток стимулює систематичний потяг до нових знань, бажання їх розширювати та поглиблювати, "заряджати" своїх студентів жаждою пізнання й самовдосконалення. Цілеспрямоване формування таких якостей у викладача дає йому можливість швидко орієнтуватися в складній ситуації, забезпечує гнучкість мислення та точність реакції на поведінку студента, дозволяє регулювати динамічність вияву властивостей нервової системи у контактах зі студентами та колегами.

Суттєвою умовою, що впливає на темпи професійного росту, являється характер психофізіологічних якостей і особливостей нервової системи викладача (рухливість нервових процесів, урівноваженість, тип нервової системи тощо), які забезпечують швидкість реакції, гнучкість мислення, збалансованість процесів збудження та гальмування, працездатність. Сучасна модель компетентності педагога відображає науково обґрунтований склад професійних знань, умінь навичок, серед яких треба виділити конструктивні, аналітичні, прогностичні, організаторські, комунікативні, перцептивні вміння, культуру педагогічного спілкування, розвинену педагогічну техніку.

Сучасному викладачеві мають бути притаманні: демократичний стиль спілкування, досвід організації колективного творчого мислення, висока комунікативна культура, бездоганна техніка стимулювання творчого потенціалу кожного студента. У нього сформовані стійка потреба у самопізнанні, усвідомлення перспективи особистісного розвитку як запоруки успішного виконання своїх професійних функцій.

Таким чином, активізація розвитку професійної майстерності викладача вищого педагогічного навчального закладу I-II рівнів акредитації передбачає забезпечення стійкої мотивації, усвідомлення себе як суб'єкта власного професійного розвитку, збагачення знанневого педагогічного тезауруса та практичного його використання у процесі ознайомлення зі зразками фахової діяльності, реалізацію технологій самовиховання у навчальній, культурній, громадській і особистісній діяльності. Професійна усталеність викладача має здійснюватись у відповідальному виховному середовищі, зорієнтованого на створення позитивного емоційного фону, ситуацію успіху, актуалізацію самовиховного потенціалу педагога, забезпечення оптимального поєднання традиційних та інноваційних методів і організаційних форм роботи вищого педагогічного навчального закладу.

У перспективі передбачається обґрунтування структурно-функціональної моделі активізації професійного самовдосконалення викладача-початківця та дидактико-методичного супроводу цього процесу. На подальшу розробку чекають питання оптимізації формування майстерності спеціаліста вищої школи в умовах системи післядипломної освіти педагогічних кадрів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буряк В.К., Буряк О.В. Самообразование в системе формирования профессионализма будущего учителя //Формирование профессионализма будущих педагогов в условиях педагогического вуза. – Кривой Рог, 1992. – С. 35-37.
2. Зимняя И. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования //Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34-42.
3. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник /За ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, Г.М. Несен. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
4. Клепко С.Ф. Компетенція стандарту: компетентність культури //Управління освітою. Часопис для керівників освітньої галузі. Спецвипуск “Діалоги про стандарти”. – 2003. – Серпень. – С. 10-24.
5. Кузьмина Н.В. Методы исследования педагогической деятельности учителя и формирование его личности. – Л.: ЛГУ, 1970. – 114 с.
6. Педагогічна майстерність: Підручник /І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, В.А. Семиденко, Н.М. Тарасович та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.
7. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. – М.: Когито-Центр, 2002. – 178 с.
8. Овчарук О. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: К.І.С., 2003. – 296 с.
9. Хуторский А.В. Ключевые компетенции. Технология конструирования //Народное образование. – 2003. – № 5. – С. 55-61.

УДК 372.48: 371.134: 378

В.М. Полєхіна

ПЕДАГОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ЯК СУЧАСНА ІННОВАЦІЙНА ТЕНДЕНЦІЯ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті висвітлено роль педагогічного краєзнавства як сучасної інноваційної тенденції в підготовці фахівців у вищому педагогічному закладі освіти.

In the article is reflected the role of pedagogical study of local lore as a modern innovative tendency in the preparation of specialists in higher pedagogical educational institution.

Сьогодні, спрямоване на інтеграцію в європейський і всесвітній освітній простір, вимагає кардинальних змін у сфері вищої освіти, що має за мету вдосконалення, а почасти й повний відхід від системи традиційної організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, яка вже не може ефективно функціонувати в умовах інформаційного суспільства. Характеризуючись недостатньою індивідуалізацією процесу навчання й учіння, низьким рівнем самостійності студентів, відсутністю стимулів до регулярної та якісної роботи, система традиційної організації навчального процесу забезпечувала різні сфери суспільної діяльності випускниками репродуктивного способу мислення, майже зовсім неадаптованих до нових вимог. Формування ж інформаційного суспільства передбачає самостійну адаптацію випускників навчальних закладів до цих вимог, які стануть активними учасниками творення нового суспільства.